

**ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ ТА НЕАУДИТОРНОЇ РОБОТИ
СТУДЕНТІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ КОМПЛЕКСУ ДИСЦИПЛІН
«ОХОРОНА ПРАЦІ»**

Кліщенко Г.Г., к.с.г.н

*Національний університет біоресурсів і природокористування України ПФ
НУБіП України «Кримський агротехнологічний університет»*

Організація самостійної роботи студентів ВНЗ з комплексу дисциплін «Охорона праці» має певні особливості, зумовлені необхідністю формування у студентів працезахоронного світогляду. Окрім традиційних форм, самостійна робота з працезахоронних дисциплін має передбачати підготовку для участі у ділових іграх; аналіз виробничих ситуацій, зокрема розроблення паспортів робочих місць; представлення результатів виконаних наукових досліджень для участі у роботі конференцій.

Постановка проблеми. Нині, посилаючись на Болонську декларацію та Положення «Про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах», затверджене наказом Міністерства освіти України від 02.06.1993 р. № 161, вищі навчальні заклади (ВНЗ) значну увагу приділяють впровадженню у навчальний процес різноманітних видів самостійної роботи. Її розглядають як важливий засіб засвоєння навчального матеріалу поза виконанням студентами аудиторних навчальних завдань. Встановлено, що коли студенти опрацьовують завдання самостійно, починаючи від усвідомлення поставленої задачі до аналізу отриманих результатів, то відсоток засвоєння корисної інформації наближається до 90% [1].

Вивчення дисциплін комплексу «Охорона праці» спрямовано не лише на ознайомлення студентів з науково-практичними засадами цих дисциплін, а й на оволодіння майбутніми фахівцями високого рівня знань і вмінь з питань охорони праці, тобто засвоєння працезахоронної культури. Цього можна досягти формуванням особистості студента, який на виробництві буде забезпечувати дотримання нормативів безпеки і гігієни праці, керуючись чинними нормативно-правовими документами з охорони праці, уміючи їх розробляти та впроваджувати. Підготувати до такої діяльності студента можна під час виконання ним завдань самостійної роботи. Це дозволить йому розвинути у собі якості самостійного здобуття нових знань, що вкрай важливо у професійній діяльності з охорони праці, нормативно-правова база якої з року в рік суттєво змінюється. Раціонально організована і систематична самостійна робота під час вивчення працезахоронних дисциплін має стати підґрунтям та одним з визначальних чинників формування особистості сучасного керівника агропромислового виробництва.

Основні завдання самостійної роботи студентів з працезахоронних дисциплін наступні: навчити студентів самостійно працювати з чинними

нормативно-правовими документами з охорони праці; сформувати у студентів навичок пошуку інформації з питань охорони праці у різних документах та аналізу; адаптувати студентів до необхідності докладання певних зусиль в осмисленні положень працезахоронних документів, написаних часто сухою діловою мовою без пояснень.

Аналіз досліджень і публікацій. Самостійна робота, як важливий компонент навчального процесу, передбачає поєднання різних видів індивідуального та колективного навчання під час аудиторних та поза аудиторних занять, без участі викладача та під його безпосереднім керівництвом [2]. Нині самостійна робота у ВНЗ багато у чому передбачає повторення етапів аудиторного навчання: поступове засвоєння нового матеріалу, його закріплення, застосування на практиці тощо [3]. Ефективність самостійної роботи залежить від її організації, змісту, взаємозв'язку та характеру завдань, результатів виконання [4].

Виробнича діяльність сучасного керівника характеризується здатністю самостійно здобувати необхідну інформацію, швидко орієнтуватися у нестандартних ситуаціях, постійно підвищувати рівень своїх професійних знань [1]. Тому навчання у ВНЗ не може відповідати сучасним вимогам, якщо у навчально-виховному процесі не буде приділено уваги засвоєнню студентами системи вмінь і навичок пошукової інформаційної праці. Практика виробництва показує, що тільки ті знання, які студент отримав самостійно, через власний досвід, пошук та осмислення, стають його надбанням [5].

Завдання самостійної роботи студентів з працезахоронних дисциплін – доповнити і закріпити знання, набуті за час вивчення теоретичного курсу охорони праці, активізувати творчість студентів, розвинути навички роботи з нормативно-правовими актами з охорони праці та з довідниковою літературою, навчитися самостійно вирішувати питання охорони праці в проектній документації, набути досвіду щодо виконання інженерних розрахунків на основі документів з охорони праці (будуть використані надалі у дипломному проектуванні, а також у подальшій інженерній діяльності за фахом), підготувати до самостійного розроблення заходів щодо створення безпечних та нешкідливих умов праці в усіх галузях виробництва [6-8].

Мета статті – окреслити сучасні підходи щодо організації самостійної роботи студентів, які вивчають дисципліни комплексу «Охорона праці» та представити рекомендації для підготовки студентів до проведення ділових ігор з працезахоронних дисциплін.

Виклад основного матеріалу.

Характер більшості ділових ігор, а також лабораторних та практичних робіт з дисциплін «Основи охорони праці», «Охорона праці у галузі», «Виробнича санітарія», «Безпека виробничих процесів» та ін. можна вважати дослідницьким, то ж до їх виконання студенти мають підготуватися. Так, до початку їхнього проведення студент має самостійно опрацювати теоретичну частину, винесену для самостійного вивчення, вивчити відповідні розділи рекомендованої літератури, зокрема ознайомитися з нормативно-правовими актами з охорони праці, що стосуються теми виконуваної навчальної роботи.

Для ефективності самостійної роботи студентів викладач має забезпечити виконання певних умов:

- дотримання оптимального поєднання обсягів аудиторної та самостійної роботи;

- забезпечення методично правильної організації роботи студента в аудиторії та поза нею; забезпечення студента необхідними методичними матеріалами, побудованими на засадах внесення у порядок виконання самостійної роботи елементів творчості та аналітики;

- контроль за організацією і результатами самостійної роботи з метою заохочення студентів до якісного її виконання та ін.

Окремо потрібно виокремити забезпеченість самостійної роботи студентів навчальною й методичною літературою з використанням інформаційних комп'ютерних технологій, зокрема, запропонувати студентам використовувати наявні комп'ютерні ресурси з охорони праці. Нині актуальним є розроблення комп'ютеризованих робочих місць інженера з охорони праці, де окрім довідкових матеріалів потрібно розмістити навчальні матеріали з охорони праці з урахуванням педагогічних і дидактичних вимог.

Самостійна робота з працезохоронних дисциплін може передбачати: підготовку рефератів, розрахункових робіт тощо; підготовку для участі в діловій грі; аналіз виробничих ситуацій, де наявні порушення нормативів охорони праці; представлення результатів виконаних наукових досліджень для участі у роботі науково-практичних конференцій та семінарів; підготовку для участі в олімпіадах та ін.

Нині в аграрних ВНЗ викладання дисциплін «Основи охорони праці» та «Охорона праці в галузі» відбувається на основі відповідних Типових навчальних програм, що були розроблені згідно з наказом Міністерства освіти і науки України, Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи та Державного комітету України з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду від 21.10.2010 р. № 969/922/216 «Про організацію та вдосконалення навчання з питань охорони праці, безпеки життєдіяльності та цивільного захисту у вищих навчальних закладах України», зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 9.11.2010 р. за № 1057/18352.

Розроблення та впровадження кілька років тому Типових навчальних програм з основних працезохоронних дисциплін було вкрай потрібним, адже стало дієвим інструментом для збереження на належному рівні обсягів викладання таких дисциплін, оптимального розподілу співвідношення лекційних, лабораторних і практичних занять, зобов'язало ВНЗ вводити до випускних робіт (проектів) розділи з охорони праці та ін. Однак у цих програмах мало уваги приділено питанням виконання самостійної роботи та проходженню виробничих практик.

Як приклад самостійної роботи з охорони праці можна запропонувати студентам розробити документи, які регламентують питання охорони праці на підприємстві: інструкції, тексти інструктажів, переліки, листи, повідомлення тощо. Для цього студентам потрібно надати типові форми цих документів у

комп'ютерній формі. Це є прообразом організації робочого місця спеціаліста з охорони праці на базі персонального комп'ютера (ПК) з відповідним документальним наповненням.

Майбутнє охорони праці – в оперативному обліку та швидкому знаходженні працезохоронної інформації, а тому робота спеціаліста з охорони праці без ПК вже нині сприймається як архаїзм. Підвищення працезохоронного світогляду на інформаційній комп'ютерній базі має стати основою самостійного навчання з охорони праці студентів.

Самостійне навчання з охорони праці студентів ВНЗ повинно передбачати: візуальність інформації (методичні посібники для самостійної роботи, бланки працезохоронних документів, перегляд на ПК презентацій та навчальних фільмів з питань охорони праці тощо), інтерактивність (підготовка до проведення ділових ігор, виконання тестових завдань з аналізу дій посадових осіб та працівників у разі проблемних ситуацій з охорони праці на підприємстві). Така структура дозволить максимально підвищити ефективність самостійного працезохоронного навчання студентів.

Так, готуючись до участі у діловій грі «Перевірка стану пожежної безпеки на підприємстві» студенти мають самостійно ознайомитися з переліком документів з питань пожежної безпеки, які мають бути розроблені та впроваджені на підприємстві. Метою цієї ділової гри є набуття навичок з ухвалення обґрунтованих рішень щодо поліпшення стану пожежної безпеки на підприємстві, а завданням – змоделювати елементи виробничої діяльності з охорони праці працівників органів пожежної безпеки та посадових осіб підприємства. Студенти, як учасники ділової гри, мають змоделювати функціональні обов'язки посадових осіб підприємства у межах підпорядкованості у системі управління охороною праці (СУОП) та підготувати переліки необхідних документів з пожежної безпеки.

Нижче наведено приклад тестового завдання для самостійної роботи студентів з дисципліни «Охорона праці у галузі». Потрібно розташувати у належному порядку дії спеціаліста з охорони праці підприємства у разі організації проведення атестації робочих місць за умовами праці (певні пункти у наведеному переліку дій спеціально записано помилковими).

Дії інженера з охорони праці підприємства.

Укласти угоду із районною санепідемстанцією щодо проведення інструментальних досліджень умов праці.

З'ясувати, чи має районна санепідемстанція ліцензію Міністерства охорони здоров'я України на проведення атестації робочих місць за умовами праці.

Подати на затвердження керівнику підприємства перелік членів комісії підприємства для проведення атестації робочих місць за умовами праці.

Заповнити Карти умов праці (санітарно-технічного стану робочих місць), де було проведено атестацію.

Скласти перелік робочих місць, для яких потрібно провести атестацію за умовами праці.

Перевірити у районній санепідемстанції наявність чинних сертифікатів на

застосовувані прилади для вимірювання параметрів виробничого довкілля.

Виписати з працезохоронних документів (довідників) нормативні (допустимі, оптимальні) значення параметрів виробничого довкілля, де буде проведено атестацію робочих місць за умовами праці.

Узгодити склад комісії підприємства з державним інспектором Держгірпромнагляду, до сфери нагляду якого належить підприємство.

Встановити за результатами атестації належні пільги і компенсації працівникам за роботу за шкідливих (важких) умов праці

Організувати виготовлення планів розташування обладнання, де буде проведено атестацію.

Скласти перелік робочих місць, виробництв, професій та посад з несприятливими умовами праці.

Уточнити чинні пільги, внести пропозиції щодо встановлення нових пільг і компенсацій залежно від умов праці, визначити обсяг витрат на ці потреби.

Визначити межі робочих місць (робочих зон), де буде проведено атестацію.

Розробити заходи щодо поліпшення умов праці.

Для виконання тестового завдання студенти мають самостійно опрацювати текст НПАОП 0.00-6.23-92 «Про порядок проведення атестації робочих місць за умовами праці» та скласти алгоритм процедури проведення атестації робочих місць за умовами праці із зазначення обов'язків посадових осіб.

Вивчення питань охорони праці під час проходження виробничих практик потрібно розглядати як виконання самостійної роботи як під керівництвом викладача, так і без цього. Перед направленням студентів на місця проходження практики їх необхідно зорієнтувати на виявлення небезпечних і шкідливих виробничих чинників на робочих місцях та розроблення заходів для запобігання небезпекам і шкідливостям. Ці питання потрібно оформити окремим розділом у звіті про виконання практичного навчання.

Зокрема, студентам як предмет самостійної роботи під час проходження практики можна запропонувати розробити паспорти робочих місць на місцях проведення практичного навчання у навчально-дослідних господарствах (НДГ) аграрного ВНЗ. Такі паспорти мають бути застереженням щодо участі студентів у виробничому процесі на робочому місці. Витяг з паспорта для одного з найбільш типових місць практики у НДГ аграрного ВНЗ представлено нижче.

Паспорт забезпечення працезохоронних вимог на робочих місцях проходження практики у НДГ аграрного ВНЗ

Назва структурного підрозділу: Тваринницький комплекс.

Робоче місце проходження практики: Молочно-товарна ферма.

Коротка характеристика виконуваних робіт: Дослідження, обстеження і лікування хворих тварин.

Потенційні небезпечні виробничі чинники: Норовливі та агресивні тварини; рухомі мобільні машини та механізми; незахищені огорожами

обертів (рухоми) вузли с/г агрегатів та механізмів; висока напруга електромережі; необхідність контактування з хворими і неспокійними тваринами.

Потенційні шкідливі виробничі чинники: наявність у повітрі шкідливих газів, пилу, мікроорганізмів, збудників хвороб, що можуть передаватися людині від тварини; недостатній рівень природного і штучного освітлення; підвищений рівень шуму, недотримання показників мікроклімату в приміщенні (температури, вологості швидкості руху повітря), необхідність застосування великих зусиль у разі утримання тварин.

Перелік заходів, які необхідно виконати для усунення наявних (потенційних) небезпек: Забезпечити студентів спецодягом, рукавицями і (за необхідності) засобами індивідуального захисту; не перевищувати норм піднімання і перенесення вантажів студентами; не допускати перебування студентів у небезпечній зоні біля норавливих і агресивних тварин; електричні проводи на висоті до 2,5 м прокласти у захисних рукавах; лампи світильників закрити герметичними ковпаками; ветеринарні роботи проводити з тваринами, яких надійно зафіксовано (знерухомлено).

Паспорт потрібно погодити з відповідальною особою від НДГ щодо забезпечення вимог безпеки і гігієни праці на робочому місці проходження практики та керівником практики від аграрного ВНЗ.

Висновки. Організація самостійної роботи студентів ВНЗ з комплексу дисциплін «Охорона праці» має певні особливості, зумовлені необхідністю формування у студентів працезахоронного світогляду. Окрім традиційних форм самостійна робота з працезахоронних дисциплін має передбачати підготовку для участі у ділових іграх; аналіз виробничих ситуацій, зокрема розроблення паспортів робочих місць; представлення результатів виконаних наукових досліджень для участі у роботі конференцій.

Список використаної літератури

1. Мороз В.Д. Самостійна навчальна робота студентів: монографія / В.Д.Мороз – Х.: ХМК, 2003. – 64 с.
2. Кучерявий А. О. Основи самостійної навчальної діяльності: навч. посіб. / А.О.Кучерявий, М. В. Балко. – Донецьк : ДЮІ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2010. – 200 с.
3. Шишкіна Н.О. Організація самостійної роботи студентів у процесі вивчення юридичних дисциплін у вищому навчальному педагогічному закладі : Автореф. дис... канд. пед. наук : 13.00.04 / Харк. держ. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди. – Х., 2004. – 21 с.
4. Козловська І.М. Інтегративний підхід до вибору та використання методів навчання у професійній освіті / І.М.Козловська, О.С.Білик // Проблеми освіти: наук.-метод. збірник. – К.: Науково-методичний центр вищої освіти, 2004. – Вип. 39. – С. 144–151.
5. Попов Ю.В. Практические аспекты реализации многоуровневой системы образования в техническом университете: организация и технологии

- обучения / Ю.В.Попов, В.Н.Подлеснов, В.И.Садовников и др. – М., 1999. – 52 с.
6. Инженерні рішення з охорони праці при розробці дипломних проектів інженерно-будівельних спеціальностей: Навчальний посібник / За ред. В.В. Сафонова. – К.: Основа, 2000. –336 с.
  7. Войналович О.В. Сучасні підходи щодо організації інтенсивного навчання з питань охорони праці / О.В.Войналович, Д.А.Дерев'янку, О.А.Шевчук // Збірник наукових праць 10-ї міжнародної науково-методичної конференції «Безпека життя і діяльності людини – освіта, наука, практика», К.: Центр учбової літератури, 2011. – Т.1. – С. 116-121.
  8. Секачева Л.М. Инновации в обучении охране труда: проблемы внедрения / Л.М.Секачева, А.И.Овчаров, Т.И.Касьянова // Современные проблемы науки и образования. – 2012. – № 2. – С. 105-112.

Аннотация

ОРГАНИЗАЦИЯ СОМОСТОЯТЕЛЬНОЙ И ВНЕАУДИТОРНОЙ РАБОТЫ СТУДЕНТОВ ПРИ ИЗУЧЕНИЯ КОМПЛЕКСА ДИСЦИПЛИН «ОХРАНА ТРУДА»

Клиценко Г.

Организация самостоятельной работы студентов ВУЗ по комплексу дисциплин «Охрана труда» имеет определенные особенности, обусловленные необходимостью формирования у студентов трудоохранного мировоззрения. Кроме традиционных форм, самостоятельная работа по дисциплине «Охрана труда» должна предусматривать подготовку для участия в деловых играх, анализ производственных ситуаций, в частности разработку паспортов рабочих мест, представление результатов выполненных научных исследований для участия в работе конференции.

Ключевые слова: охрана труда, самостоятельная работа студентов, подготовка к деловой игре.

Abstract

ORGANIZATION OF UNASSISTED AND EXTRACURRICULAR WORK OF STUDENTS WHILE STUDYING COMPLEX OF DISCIPLINES «LABOUR SECURITY»

G. Klitsenko

Organization of unassisted work of university students for complex of disciplines «Labour security» has definite peculiarities, due to necessity of forming labour security world view. Except traditional forms unassisted study within discipline «Labour security» has to provide preparation for participation in business games, analysis of real production situations, development of workplace passports, presentation of scientific results for participation in a conference activities.

Key words: labour security, unassisted work of students, preparation for business game.